

E K O N O M İ

D İ Ş T İ C A R E T M E S E L E L E R İ

Ziya ERALP

Millî inkılâp hareketinden b t a-
rafa, üç ay geçmiş bulunmak-
tadır. Memleket ekonomisinin nasıl
bir vaziyette teslim alındığı salâhi-
yetli ağızlardan umumî efkâra ar-
zedilmiştir. Şimdi İnkılâp Hükûme-
ti, iktisadî ve sosyal bakımdan te-
melleri yıkılmış bir vasattan hare-
ket ederek bugünün ve yarının üze-
rine bina edileceği nizamı tesis yo-
lundadır.

27 Mayıs'ı müteakip açıklanan
vaziyet, memleket iktisadî hayatı-
nın her cephesiyle işlemez hale gel-
diğini göstermekte idi. Bütçesi ya-
rım milyar lira açık, tediye muva-
zenesi alt üst olmuş, dış borçları ih-
racatını nesiller boyunca haciz al-
tında tutacak bir seviyeyi bulmuş,
parası istikrardan mahrum bir eko-
nomi idi bu.

Millî inkılâp hareketinden önce,
durumdan bihaber bulunan iş a-
damları, o günün şartları içinde ve
bu şartlara uygun bir tutumda faa-
liyetle bulunmakta idiler. 27 Mayıs
sın memleket ekonomisi bakımın-
dan ortaya koyduğu realite, iş gör-
mek vasatını meydana getiren şart-
ları tamamen altüst etmiş, ölçü ve
kıymet hükümlerini değiştirmiş,
münasebetleri başka istikametlere
çevirmiş ve nihayet, o devrenin ken-
dine has muvazenesini bozmuştur.
Şartlarda vukua gelen bu değişme,
iktisadî hayatın tabii olarak bir in-
tikâl devresi geçirmek için durak-
lamasını icap ettirmekte idi. Kanaa-
timizce, inkılâbı müteakip iş mu-
hitlerinden yükselen feryatların se-
bebi budur. Hükûmetin ne yaptığı
ve ne yapmak istediği program ola-
rak belli olduktan sonra, yeni şart-
lara uygun münasebetler içinde bir
muvazene teessüs etmiş bulunmak-
tadır.

Para ve kredi sahasında alınan
tedbirler, bütçe tatbikatı, dış tica-

ret siyaseti gibi ana mevzularda
hükûmetin tutumu, yeni muvazene-
nin teessüsünde başlıca dayanak
noktaları olmuştur.

Şimdi beklenen şey, bu sağlam
zemin üzerinde iktisadî hayatı ileri
hamleler yapacak kudrette tehziz
etmektir.

Umumî durum hakkındaki bu
kısa tahlilden sonra, bu yazının
mevzuunu teşkil eden dış ticaret
meselelerine geçebiliriz.

1960 yılının ilk altı aylık dev-
resine ait rakamlar neşredilmiş bu-
lunmaktadır. Oldukça yakın bir za-
mana ait bulunması ve iktisadî bün-
ye hakkında bu zaviyeden aydınlatı-
cı unsurları ihtiva etmesi ve niha-
yet 27 Mayıs'tan önce takip edilen
dış ticaret seyasetinin rakamlara
dökülen neticelerini göstermesi ba-
kımından bu devrenin mukayeseli
olarak tahlilinde fayda mülâhaza et-
mekteyiz. (Yazıdaki rakamlar prin-
siz kur üzerindenidir).

**a. İlk altı aylık devrede muka-
yeseli dış ticaret muvazenesi duru-
mu:**

Bahse konu bu devre, 441,3 mil-
yon liralık ihracata karşılık, 648,6
milyon lira tutarında bir ithalât ile
kapanmış bulunmaktadır. Netice,
207,3 milyon liraya baliğ olan bir
dış ticaret açığıdır. Cari yılın aynı
devre itibarıyla bir sene öncesiyle
mukayesesi şu neticeyi vermektedir.
1959 yılının ilk altı aylık devresinde
517 milyon liralık ihracat, yani, hali
hazır devredekinden 75,7 milyon li-
ralık daha fazla mal sevkiyatında
bulunulmuş; buna mukabil ithalât,
572 milyon liralık, yani, 76,6 milyon
liralık daha az bir yekûn tutmuştur.
Bu suretle geçen yılın aynı devre-
sindeki ticaret muvazenesi açığı sa-
dece 55 milyon liraya baliğ olmak-
tır ki cari yılın ilk altı aylık dev-
resindeki 207,3 milyon liralık açık-
tan 152,3 milyon lira daha azdır.

Rakamların da pek açık bir su-
rette gösterdiği veçhile, bunun se-

bebi, geçen yıla 75,7 milyon liralık
daha fazla ihracat yapılmasına kar-
şılık, yine aynı devrede 76,6 milyon
lira tutarında daha az ithalâtta bu
bulunulmuş olması keyfiyettir.

1958 yılına gidildiği takdirde, yine
ilk altı aylık ticaret muvazenesi açı-
ğının 153,6 milyon liraya baliğ ol-
duğu görülmüş. Yıllık açık ise, sade-
ce 190 milyon liradır.

Demek oluyorki, dış ticaret mü-
nasebetlerini 4 Ağustos 1958 karar-
larına getiren durum, 1959 yılında
nispeten salâha götürülmüş, fakat
1960 yılının ilk yarısında aynı kri-
tik vaziyete düşülmüştür. Nitekim
1959 yılının mecmu ticaret açığı 248
milyon liradır. Halbuki yukarıda
görüldüğü veçhile cari yılın sadece
altı ayındaki açık bu miktara olduk-
ça yakın bir seviyededir.

b. Bir ay öncesiyle mukayese:

1960 Haziran ayında 47,4 mil-
yon liralık ihracata karşılık, Ma-
yıs'ta 49,2 milyon liralık ihracat ya-
pılmıştır. Buna mukabil, Mayıs ayı
ithalâtı 120,6 milyon lira olduğu
halde, Hazirandaki 103,7 milyon li-
raya düşmüştür. Demek oluyorki
Mayıs ayı ticaret açığı 71,4 milyon
lira olduğu halde, Haziranda bu
miktar 56,3 milyon liraya inmiştir.
Halbuki, 1959 yılı Mayıs ayı açığı
sadece 1,2 milyon liradan ibaretti.
Müteakip ay açık miktarı ise, 42,7
milyon liraya baliğ olmuştur.

c. Bölgeler bakımından mukayese:

1) İhracat

İlk altı aylık devrede 441,3 mil-
yon liralık ihracatın 222,3 milyon
liralık kısmı yani %50'si Avrupa Pa-
ra Anlaşmasına dahil memleketlere
yapılmıştır. Bu yekûn içinde Bat
Almanya, % 25,7 ile en başta gel-
mekte, onu, % 19,5 ile İngiltere ve
% 15,6 nispetiyle İtalya takip et-
mektedir.

Diğer memleketlerden yapılar
219 milyon liralık ihracatın 99,5 mil-
yon liralık kısmı yani % 45'si Bir-
leşik Amerika'ya, 70 milyon liras
yani % 32'si Sovyet Blokuna, ger-
kalan % 23'ü de diğer memleket-
lere yapılmıştır.

441,3 milyon liralık yekûn ih-
racat dahilinde bu nispetler, Avru-

Para Anlaşmasına % 50, Birleşik Amerika'ya % 22,5, Demir Perle Gerisine % 15,8 ve diğer memleketlere ise % 11,7 seviyesindedir.

Demek oluyorki, son altı aylık hracatın % 72,5'u konvertibl para ahasına yapılmış bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle; bu devrede elde edilen ihracat gelirinin dörtte üçüne yakın kısmı milletlerarası serbest piyasada kullanılabilecek maddelerdir.

2) İthalât

Yine aynı zaman fasılası itibarıyla, 648,6 milyon liralık ithalâtın % 35,6 milyon liralık kısmı, yani %55'i Avrupa Para Anlaşması memleketlerinden temin edilmiştir. Bu yekûn içinde yine Batı Almanya % 40 ile başta gelmekte, İngiltere % 20 ile ikinci ve İtalya % 12 ile üçüncü vaziyette bulunmaktadır.

Geri kalan 312 milyon liralık ithalât ise diğer memleketlerden yapılmıştır. Bunun içinde Birleşik Amerikadan yapılan 161,6 milyon lira ile % 51 nispetini bulmakta, Sovyet Bloku ise 72 milyon ile % 23 nispetini almaktadır. Geri kalan % 26 ithalât diğer memleketlerden yapılmıştır.

Netice itibarıyla 1960 yılının ilk altı ayında yapılan 648,6 milyon liralık yekûn ithalâtın % 55'i Batı Avrupa'dan, % 25'i Birleşik Amerika'dan, % 11'i Sovyet Blokundan ve geri kalan % 9'u ise diğer memleketlerden yapılmıştır.

Şu halde, 1960 yılı altı aylık dış ticaretinde ihracattan elde edilen övüzlerin % 75'i serbest para saahalarından tekevvün etmiş; ithalâta ödenen mebalığın % 80'i de yine u saahaya tevcih edilmiştir. Demek oluyor ki, ticaret muvazenesinde tekevvün eden açık, büyük kısmı itibarıyla bu bölgeye karşı bulunmaktadır.

1. Maddeler itibarıyla mukayese:

1) İhracat

İncelemeğe mevzu olan devre-

de belli başlı maddeler itibarıyla 121,3 milyon liralık tütün, 91,8 milyon liralık meyva, 66,3 milyon liralık pamuk, 41,5 milyon liralık maden 12 milyon liralık hububat, ihracat edilmiş bulunmaktadır. Bunların 441,3 milyon liralık yekûn ihracat içindeki nispetleri, sırasıyla, tütün için % 27,4, meyva için % 21, pamuk için % 15, madenler için % 9 hububat için % 2,7 dir.

Diğer taraftan, 1959 yılının ilk altı ayında yapılan ihracatta tütün % 34 nispetini almakta, onu % 16,5 ile hububat takip etmekte, meyva % 13,5 ile üçüncü pamuk % 12,6 ile dördüncü, madenler % 4,6 ile beşinci gelmektedir.

Her iki devrede yapılan ihracatın maddeler itibarıyla mukayesesinden çıkarılan netice; cari yılda hububat ihracatının ciddi bir azalış kaydedtiği, pamuk için vaziyette büyük bir değişiklik olmadığı buna mukabil meyva ve maden ihracatının nispe itibarıyla iki misline çıkmış olması keyfiyettir.

2) İthalât

Diğer taraftan 648,5 milyon liralık ithalât hacmi içinde makinalar 158 milyon lira ile %24,5 nispetinde bir yer işgal etmektedir. Bunu sırasıyla % 17,4 ile nakil vasıtaları, % 10,3 ile demir ve çelik, % 9,4 ile akar yakıt, % 5,2 ile ilaç ve boya, nihayet % 4,1 ile de mensucat iplikleri takip etmektedir. Geri kalan % 29,1 nisbetindeki 188,6 milyon liralık ithalâtı ise bunlar dışında kalan maddeler yani istihlak eşyası teşkil etmektedir.

NETİCE :

Dış iktisadî münasebetlerimizin ithalât ve ihracata taallük eden kısmı ile alâkalı olarak yapılan bu tahlilden şu neticeyi çıkarmak mümkündür:

Türk ekonomisi bünyevî sebepler dolayısıyla daima ithalât fazlası vermek temayülündedir. Bu keyfi-

yet, ekonominin geri kalmış bir hüviyet taşımasından tevellüt etmektedir. Böyle bir strüktüre sahip ekonomiyi kalkındırmak için gayretler sarfedilirken göz önüne alınması lâzım gelen nokta, ekonominin bünyesinden doğan bu fazla ithalât yapma temayülünün, muayyen bir devre sonunda ihracatı arttırıcı istikamette kanallize edilmesidir. İthalât fazlalarını, ihracatı arttırmak istikametinde plânlı bir şekilde kullanabiliyorsak, ticaret ve tediye muvazenesinin verdiği bu açıklardan korkmamak icap eder. Aksi halde vaziyet, ekonomiyi çıkmaza sokacak kronik bir hal almış olur. 1950-60 devresi içinde ekonominin her sahasında tatbik edilen açık finansman usulü, dış iktisadî münasebetlerde de uygulanmıştır. Kalkınma edebiyatı arkasında yapılan işlerin, plân ve programdan mahrum oluşu, dış tediye muvazenesinin müzmin hale gelmesine ve ekonominin ağır operasyonlar geçirmesine sebep olmuştur.

Üstelik ihraç mallarımızı teşkil eden maddeler, son elli yıldanberi topraktan, tarladan, ağaçtan toplanmış ve hayvandan alınmış maddeler olmak vasfından kurtulamamıştır. Diğer bir ifadeyle, satıcı olarak Dünya piyasalarına çıktığımızda, emeğimizden hiçbir şey katmadan veya pek cuz'î bir emek ilâve ederek sadece toprağımızın ve hayvanlarımızın hususiyetlerini taşıyan maddeleri ileri sürmekteyiz. Bu kadar ağır külfetler bahasına yapılan işler sonunda hiç olmazsa, ihraç malları kompozisyonunun Türk emeğini de temsil eden bir nispette tâdil edilmesi iktiza ederdi. Bu takdirde ihracatımız, ton olarak az, fakat kıymet olarak fazla bir yekûn tutabilirdi.

Yeni devirle başlayacak iktisadî hamlelerde bu gayeye mütevecih gayretlerin ön plânda tutulması ekonominin sıhhatte kavuşması bakımından mühim bulunmaktadır.